

Sosiaalihuollon tiedonhallinnan valtakunnallisen kehittämisen tila 2016 ja näkymiä vuoteen 2020

Maarit Rötö, kehittämisspällikkö

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Operatiivisen toiminnan ohjaus –yksikkö (OPER), Helsinki

Maarit Rötö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Operatiivisen toiminnan ohjaus -yksikkö (OPER), PL 30, 00271 Helsinki, FINLAND. Sähköposti: maarit.rotsa@thl.fi

Tiivistelmä

Kansa-hankkeessa toteutettava Sosiaalihuollon asiakastiedon arkisto luo edellytykset sote-uudistuksen edellyttämälle tietointegraatiolle asiakasprosesseissa ja asiakastietojen käsittelyssä. Samalla sosiaalipalveluissa siirrytään valtakunnallisen asiakastietomallin mukaiseen määrämuotoiseen kirjaamiseen. Kanta-palvelut toteutetaan IV vaiheessa, joissa valtakunnalliset tietojärjestelmäpalvelut, asiakastiedot ja niiden käsittely yhdenmukaistetaan vaiheittain. THL vastaa hankkeen toimeenpanosta. Sosiaalihuollon Kanta-palvelut otetaan käyttöön vuodesta 2018 alkaen.

Johdanto

Sosiaalipalveluissa kirjattavat asiakastiedot, toimintaprosessit ja asiakirjahallinto yhdenmukaistetaan valtakunnallisesti lähivuosien aikana. Muutoksen taustalla on tarve yhdenmukaistaa ja tehostaa toimintaa kustannusten vähentämiseksi ja asiakaslähtoisempien palvelujen mahdollistamiseksi. Yhdenmukaistaminen on edellytys myös Kanta-palvelujen käyttöönottoon sosiaalihuollossa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonhallinnan valtakunnallisen kehittämisen operatiivinen ohjaus, suunnittelu ja seuranta on säädetty Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tehtäväksi [1-3]. Kanta-palvelujen, eli sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen, tekninen toteuttaja on Kansaneläkelaitos (Kela). Terveydenhuollon palveluista Omakanta, Sähköinen lääkemääräys ja Potilastiedon arkisto ovat jo kattavasti käytössä. Kanta-palvelut laajenevat sosiaalihuollon toimintaan vuodesta 2018 alkaen.

Sosiaalihuollon asiakasasiakirjalaki [3] tuli voimaan 1.4.2015. Lain voimaantullessa tehtiin myös muutoksia asiakastietolakiin [2]. Edellä mainittujen lakimuutosten avulla käynnistettiin sosiaalipalveluja antavien organisaatioiden valmistautuminen Kanta-palvelujen käyttöönottoon ja määrämuotoisen kirjaamisen.

Kansa-hanke

Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) laatiman Tieto hyvinvoinnin ja uudistuvien palvelujen tukena - Sote-tieto hyötykäyttöön -strategian [4] yhtenä toimenpiteenä toteutetaan valtakunnallinen Sosiaalihuollon asiakastiedon arkisto Kanta-palveluissa. Kanta-palvelujen laajentaminen sosiaalihuollon tarpeisiin tehdään Kansa-hankkeessa. Hankkeen avulla tuetaan myös asiakasasiakaskirjalain mukaista määrämuotoista kirjaamista sosiaalipalveluissa.

Kanta-palvelujen laajentaminen sosiaalipalveluihin ajoittuu sote-uudistuksen kanssa samaan ajankohtaan.

Kanta-palvelujen käyttöönotto sosiaalipalveluissa luo edellytykset sosiaali- ja terveydenhuollon tietointegraatiolle. Jatkossa asiakasta palveltaessa häntä koskevat potilas- ja asiakastiedot ovat saatavilla siellä missä palveluja annetaan Kanta-palvelujen välityksellä.

Kansa-hanketta johtaa THL. Sen strategisena ohjaajana toimii STM. Sosiaalihuollon varmenteiden toteutus on Väestörekisterikeskuksen (VRK) vastuulla ja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira) toteuttaa Rooli- ja attribuuttipalvelun sekä sosiaalihuollon ammattihenkilörekisterin Terhikki-rekisterissä. Sosiaalipalvelujen palvelunantajat ovat Kanta-palveluihin liittyviä organisaatioita. Organisaatioiden liittymisvelvoitteesta tullaan säättämään uudistettavana olevassa asiakastietolaissa [2].

Kansa-hankkeen operatiivinen toiminta käynnistyi vuoden 2016 alusta. Hankkeen keskeisinä kehittämistoimenpiteinä määritellään asiakasasiakirjojen rakenteet ja tietosisällöt sekä laaditaan tarvittavat toiminnalliset määrittelyt. Näitä ovat esimerkiksi sosiaalihuollon palvelutehtävät, tiedonhallinnan prosessit ja sosiaalipalvelujen toimintaprosessit. Tietojärjestelmämäärittelyt kattavat valtakunnallisia palveluja koskevan määrittelytyön ja asiakastietoja käsitteleville järjestelmille asetettavat tekniset ja toiminnalliset vaatimukset ja määrittelyt. Pilotoinnin kokonaisuudessa rakennetaan kehitys- ja asiakastestausympäristö Kanta-palveluihin. Pilotointi päättyy Sosiaalihuollon asiakastiedon arkiston koekäyttöön tuotantoympäristössä aidossa käyttökontekstissa.

Ennen varsinaista käyttöönottoa liittyvien järjestelmien tulee suorittaa sertifiointi ja testausvaiheet. Kanta-palveluihin liittymistä edeltää käyttöönottoihin valmistautuminen sosiaalipalveluja antavissa organisaatioissa. Organisaation tulee esimerkiksi suorittaa itseauditointi ja omavalvonnan suunnittelu asianmukaisen asiakastietojen käsittelyn varmistamiseksi.

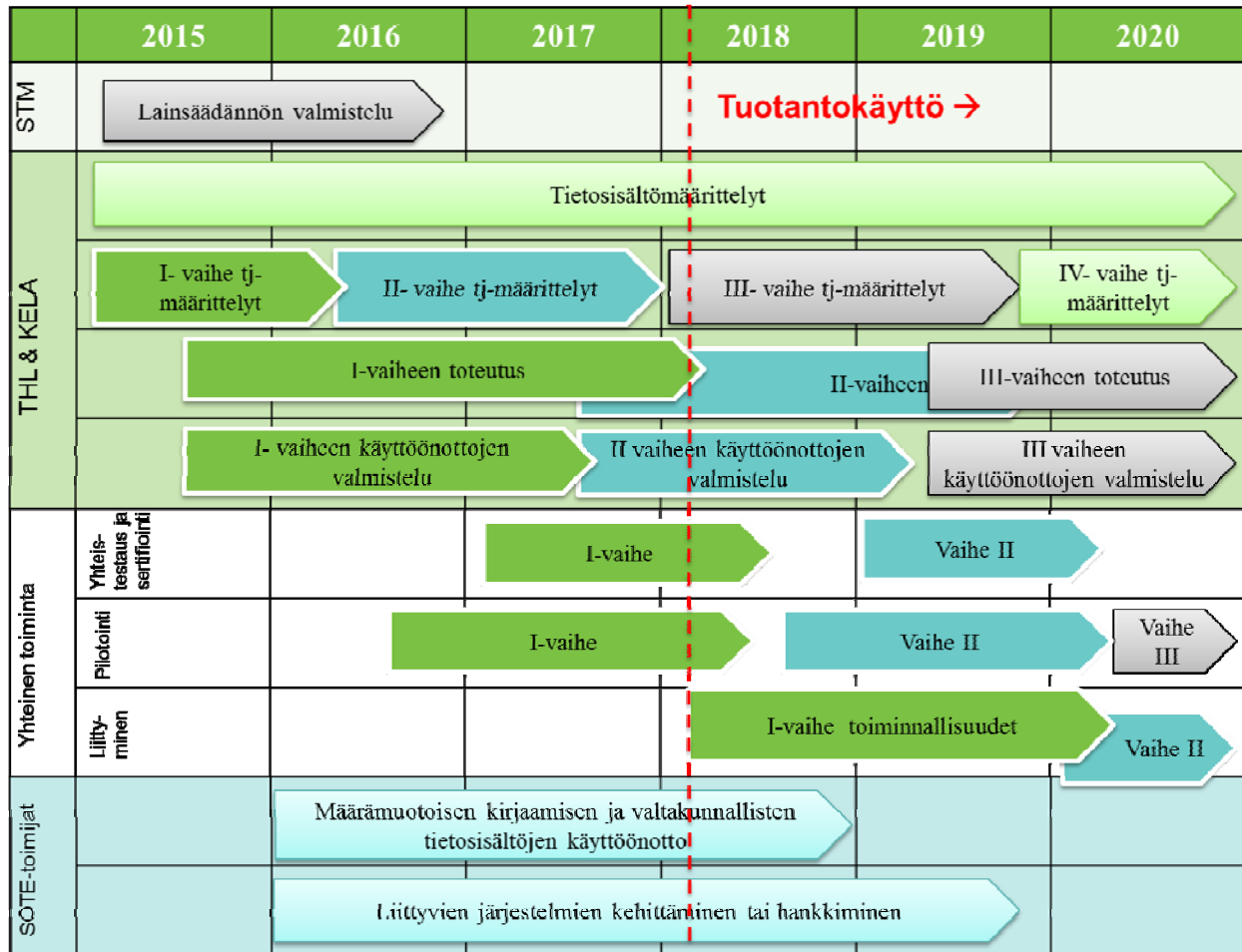
Sosiaalihuollon Kanta-palvelut

Sosiaalihuollon asiakastietojen ja potilastietojen käsittely perustuu erilaiseen säädöspohjaan, toiminnalliseen tarpeeseen ja standardiin, jotka huomioidaan Kanta-palvelujen teknisessä toteutuksessa. Sosiaalihuoltoa varten toteutettava valtakunnallinen arkistointipalvelu pohjautuu kuitenkin suurelta osin Potilastiedon arkiston toteutukseen. Kanta-palveluihin tehtävät ratkaisut mahdollistavat sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyön edellyttämät tiedonsiirron rajapinnat, vaikka tiedot ovat ainakin toistaiseksi loogisesti eri tietokannoissa.

Arkistonhoitajan ja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisen selainpohjaiset käyttöliittymät tulevat olemaan yhteisiä palveluja sosiaali- ja terveydenhuollolle. Kansalaisen Omakanta on niin ikään yhteinen sosiaalihuollon asiakastietojen ja potilastietojen käyttöliittymä.

Sosiaalihuollon asiakastiedon arkiston ja muiden palvelujen ja toimintojen käyttöönotto on jaettu IV päävaiheeseen, joista ensimmäisen vaiheen käyttöönotto toteutetaan vuonna 2018. Tällöin voidaan tallentaa PDF- tai XHTML-muotoisia asiakasasiakirjoja sähköisesti pysyvään säilytykseen. Sähköinen säilyttäminen Kanta-palveluissa tukee tietojärjestelmien uudistamista silloin, kun vanhenevasta tietojärjestelmästä halutaan luopua mutta sinne tallennetut tiedot säilyttää sähköisesti. Ensimmäisessä vaiheessa tallennettavat tiedot ovat saatavissa rekisterinpitäjän omaan käyttöön. [5]

Toisessa vaiheessa asiakasasiakirjat on tallennettu vähintään asiakasasiakirjalain edellyttämässä määräämuodossa. Tässä vaiheessa arkistoon tallennettuja tietoja voidaan luovuttaa toiselle rekisterinpitäjälle. Toisen vaiheen mukaisen liittymisen jälkeen kaikki asiakkaasta laadittu tieto on saatavilla siellä missä asiakasta palvellaan. Toisessa vaiheessa myös kansalainen saa hänestä laaditut asiakasasiakirjat Omakannan kautta sähköisesti. Toisen vaiheen käyttöönotot käynnistyvät arviolta vuonna 2020.

Kuva 1. Aikataulusuunnitelma vaiheiden toteuttamisesta.

Kolmannessa vaiheessa tiedot tallennetaan rakenteisina asiakirjoina. Rakenteisesti tallennetut asiakastiedot voidaan poimia ja hyödyntää uudelleen myöhemmin laadittavien asiakasasiakirjojen ja koosteiden pohjana. Tiedon rakenteinen tallentaminen antaa pohjan erilaisten raporttien ja tilastojen tekemiselle, jota on suunniteltu tuettavaksi valtakunnallisella käyttöliittymäpalvelulla. Kolmannessa vaiheessa Omakannan toiminnallisuuksia laajennetaan siten, että kansalaisen sähköiset asiointipalvelut laajenevat. Kansalainen voisi esimerkiksi jättää hakemuksia, vastaanottaa asiakasasiakirjoja ja asioida toisen henkilön valtuuttamana sosiaalipalveluissa sähköisesti.

Neljäs vaihe mahdollistaa Kanta-palvelujen täysimääräisen hyödyntämisen toimijoiden väliseen tiedonvaihtoon ja hyödyntämiseen mm. ostopalveluissa

ja sosiaali- ja terveydenhuollon välillä. Tavoitetilan mukainen toteutus tukee sosiaali- ja terveydenhuollon integraatiota teknisellä, semanttisella ja toiminnan tasolla.

Asiakastietomallin kehittäminen ja käyttöönotto

Sosiaalihuollon asiakastietomalli [6] kuvaa sosiaalihuollon asiakasasiakirjojen tietorakenteet. Asiakastietomallin mittava katselmointi toteutettiin vuosina 2013-2015 ASKO-projektissa [7], josta saadun palautteen perusteella asiakirjarakenteet päivitetään vuoden 2016 aikana. Lisäksi asiakasasiakirjojen tietosisältöihin ja rakenteisiin vaikuttavat THL:n antama määräys palvelutehtävien luokituksista ja substanssilainsäädännössä toteutuneet lakimuutokset.

Asiakasasiakirjalain mukaan THL antaa määräyksen sosiaalihuollon asiakastiedoista ja tietorakenteista. Tiedon rakenteinen tallentaminen tulee pakolliseksi viimeistään sosiaalihuollon Kanta-palvelujen III-käyttöönottoaiheessa, joka ajoittuu 2020 –luvulle. Sen sijaan määrämuotoinen kirjaaminen asiakasasiakirjalain edellyttämässä laajuudessa tulee toteuttaa tietojärjestelmiin 1.1.2017 alkaen.

Kansa-koulu-hanke

THL on myöntänyt valtionavustusta Sosiaalialan osaamiskeskusverkoston toteuttamalle Kansa-koulu-hankkeelle [8]. Hankkeen hallinnoinnista vastaa Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socom Oy. Kansa-koulu-hankkeen avulla tuetaan sosiaalipalveluja antavia organisaatioita siirtymävaiheessa kohti määrämuotoista kirjaamista asiakasasiakirjalain edellyttämässä laajuudessa, sekä tuetaan muutoksessa kohti Kanta-palvelujen käyttöönottoa sosiaalipalveluissa.

Kansa-koulun-hanke kouluttaa alueelliset kirjaamisvalmentajat, jotka vastaavat alueellaan kirjaamisvalmennuksesta asiakastyötä tekeville. Kirjaamisvalmennukseen luotava koulutusaineisto hyödynnetään valtakunnallisen verkkokoulun rakentamisessa, millä tuetaan Kanta-palveluihin liittymistä. Lisäksi Kansa-koulu-hankkeessa pilotoidaan keskeisten toiminnallisten määritysten käyttöönottoa organisaatioissa, kuten palvelutehtävä- ja sosiaalipalvelut –luokitukset ja sosiaalihuollon toimintaprosesseja.

Lähteet

- [1] Laki Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta 668/2008
- [2] Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä 159/2007
- [3] Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 254/2015
- [4] STM. Tieto hyvinvoinnin ja uudistuvien palvelujen tukena. Sote-tieto hyötykäyttöön –strategia 2020. Helsinki: STM; 2015. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125500/URN_ISBN_978-952-00-3548-8.pdf?sequence=1
- [5] Laaksonen M, Aaltonen A, Hyppönen K, Huovila M, Peksiev T, Suhonen M, Wahlroos M. Sosiaalihuollon asiakastietojen saatavuus ja yhdenmukaisuus: Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallinen kokonaisarkkitehtuuri. Tavoitetila 2020 v. 1.0. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL); 2015. Ohjaus 9/2015. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-515-8>
- [6] Ailio E, Kärki J. Sosiaalihuollon asiakastietomalli. Finnish Journal of eHealth and eWelfare 2013(5)2-3:40-49
- [7] ASKO-projekti. Sosiaalihuollon asiakastietomallin katselmointiprojekti ASKO 2013-2015. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL); 2015. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/tiedonhallinta-sosiaali-ja-terveysalalla/tietojarjestelmapalvelut/sosiaalihuollon-tiedonhallinta/kehittamisprojektit/sosiaalihuollon-asiakastietomallin-katselmointiprojekti-asko>
- [8] THL. Sosiaalihuollon tiedonhallinta / Kehittämiprojektit. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL); 2015. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/tiedonhallinta-sosiaali-ja-terveysalalla/tietojarjestelmapalvelut/sosiaalihuollon-tiedonhallinta/kehittamisprojektit>